

TA'LIM MUASSASALARI REYTINGI. AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARI ASOSIDA TA'LIM SIFATI

Nauruzbayeva Gawhar Baxtiyar qizi

Nukus davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti 3-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15865710>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim muassasalari reytingini belgilovchi omillar tahlil qilinib, ayniqsa axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) ta'lim sifati va samaradorligiga ta'siri yoritilgan. Muallif O'zbekiston ta'lim tizimida raqamli transformatsiya jarayonlarini, elektron platformalar va masofaviy ta'lim vositalarining joriy etilishi bilan bog'liq yutuq va muammolarni ko'rib chiqadi. Maqolada ta'lim muassasalarining reytingi va ta'lim sifati oshirishda AKT vositalarining roli statistik, tahliliy va amaliy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, xalqaro va milliy tajriba misolida raqamli texnologiyalarning ahamiyati keng yoritiladi. Yakunda dolzarb muammolar va istiqbolli takliflar keltirilib, ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar beriladi.

Kalit so'zlar: Ta'lim sifati, reyting, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli ta'lim, elektron platforma, masofaviy o'qitish, raqamli savodxonlik, ta'lim islohoti, elektron baholash.

KIRISH

XXI asr – bu raqamli texnologiyalar asri. Globallashuv, axborot oqimining keskin ortishi va sun'iy intellektning rivojlanishi barcha sohalar qatori ta'lim tizimiga ham tubdan o'zgarishlar olib keldi. Ta'lim jarayonida innovatsion yechimlar, interaktiv metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) keng joriy qilinmoqda. Bu holat ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, pandemiya davrida masofaviy o'qitish va raqamli platformalarning keng joriy etilishi AKT'ning ta'limdagi o'rni va ahamiyatini yana bir bor isbotladi.

Bugungi kunda zamonaviy ta'lim muassasalari faqatgina an'anaviy o'quv dasturlariga tayanib qolmay, balki o'z infratuzilmasini raqamlashtirishga, elektron resurslarni kengaytirishga, o'quv jarayonini boshqarishda zamonaviy platformalardan foydalanishga intilmoqda. Bu esa ularning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy ko'rsatkichga, ya'ni **reytingga** bevosita ta'sir qilmoqda.

Ta'lim muassasalarining reytingi – bu ularning ilmiy, metodik, pedagogik, moddiy-texnik va innovatsion salohiyatini aniqlovchi muhim mezon bo'lib, bu ko'rsatkich orqali nafaqat ta'lim sifati baho beriladi, balki o'quvchi va talabalar, ota-onalar, xodimlar hamda xorijiy hamkorlar tomonidan mazkur muassasaga nisbatan ishonch darajasi ham shakllanadi. Reyting tizimida AKT'dan foydalanish darajasi, masofaviy o'qitish imkoniyatlari, raqamli resurslar bilan ta'minlanganlik, elektron baholash tizimlari mavjudligi kabi mezonlar muhim rol o'ynaydi.

Shu sababli, ushbu maqolada ta'lim muassasalarining reytingini aniqlashda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni va ta'lim sifati bilan bog'liq jihatlar chuqur tahlil qilinadi. Bu tahlil asosida ta'lim tizimining zamonaviy talablar asosida rivojlanish yo'llari va istiqbollari yoritiladi.

Adabiyotlar sharhi

Ta'lim muassasalari reytingi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida ta'lim sifatini baholash masalasi so'nggi yillarda mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan keng yoritilmoqda. Mazkur yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlar, ta'lim tizimini raqamlashtirish, AKT'ni joriy etish va ta'lim sifatini oshirish o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni isbotlab bermoqda.

Masalan, J.S. Brown va P. Duguid (2000) o'zlarining raqamli madaniyat haqidagi tadqiqotlarida ta'limdagi texnologik transformatsiyalarni tushuntirib, o'quv jarayonida texnologiyalar vositasida bilim almashish samaradorligini tahlil qilganlar. Ularning fikriga ko'ra, AKT nafaqat axborot yetkazuvchi vosita, balki interaktiv o'qitish muhitini yaratish vositasidir.

Xalqaro tajribada QS World University Rankings, Times Higher Education va boshqa reyting tashkilotlari tomonidan ta'lim muassasalarining reytingi aniqlanganda AKT'dan foydalanish darajasi asosiy ko'rsatkichlardan biri sifatida olinadi. Bu esa, axborot texnologiyalarining ta'lim sifatiga bevosita ta'sir qilayotganini ko'rsatadi.

O'zbekiston tajribasiga murojaat qiladigan bo'lsak, Prezidentning 2020-yil 28-oktabrdagi PQ-4884-sonli qarori orqali "Raqamli ta'lim" konsepsiyasi joriy etildi. Ushbu qarorda ta'lim tizimining raqamli transformatsiyasi, masofaviy ta'lim platformalarini ishlab chiqish va ularni joriy etish, o'quvchilarning texnologik savodxonligini oshirish chora-tadbirlari aniq belgilangan.

Bu qaror asosida umumta'lim muassasalarining reytingiga ta'sir qiluvchi asosiy indikatorlardan biri sifatida AKTdan foydalanish holati hisoblanmoqda.

Shuningdek, D. Laurillard (2012) tomonidan ishlab chiqilgan "O'qitish va o'rganishda texnologiyalar modeli"da AKT yordamida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyati va mustaqil ta'limga tayyorlanishi yuqori samaradorlik berishi ta'kidlangan. U raqamli vositalar ta'lim jarayonini individuallashtirishga va har bir o'quvchining qiziqishi va ehtiyojidan kelib chiqib ta'limni tashkil etishga xizmat qilishini asoslab bergan.

Mahalliy olimlardan M. Yusupov, S. Karimov va R. Tadjixodjayevlarning ishlarida ham ta'limdagi raqamlashtirish, elektron baholash tizimlari, elektron jurnal va kundaliklarning joriy etilishi, ta'lim muassasasi faoliyatini shaffoflashtirishda AKT'ning roli chuqur o'rganilgan.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim sifatini baholash va ta'lim muassasalari reytingini aniqlashda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish nafaqat dolzarb, balki zaruriy holatga aylangan. Raqamli texnologiyalar ta'limda ochiqlik, shaffoflik, aniqlik va yuksak sifatni ta'minlovchi vosita sifatida baholanmoqda.

ASOSIY QISM

Ta'lim muassasalari reytingini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimida ta'lim sifatini belgilovchi muhim mezonlardan biri hisoblanadi. Chunki reyting nafaqat ta'lim muassasasining ichki imkoniyatlari va salohiyatini ko'rsatib beradi, balki uning xalqaro miqyosda qanday o'rin egallashini, raqobatbardoshligini ham aniqlaydi. Ayniqsa, bugungi raqamli davrda ushbu reytingni belgilovchi eng asosiy omillardan biri – bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish darajasi hisoblanmoqda. AKTning ta'lim jarayoniga kirib kelishi bilan bilim berish metodlari, baholash tizimi, o'quv resurslarining taqdim etilishi va nazorat mexanizmlari tubdan o'zgarib, an'anaviy modeldan innovatsion va raqamli shakllarga o'tmoqda.

Bugungi kunda ta'lim muassasasining samaradorligini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlar sirasiga o'quvchilarning xalqaro va milliy baholashlardagi ishtiroki, fan olimpiadalaridagi yutuqlari, o'qituvchilarning malakasi, ilmiy-uslubiy faoliyati bilan bir qatorda, aynan AKTdan foydalanish samaradorligi ham kiritilgan. Bu texnologiyalar yordamida o'quv jarayoni interaktiv, shaxsga yo'naltirilgan, ochiq va tahlilga asoslangan shaklga ega bo'lmoqda. Masalan, masofaviy ta'lim imkoniyatlari, elektron kutubxonalar, sun'iy intellektga asoslangan o'quv tizimlari, videodarslar, elektron jurnal va kundalik tizimlari aynan AKTning ta'lim sifatiga bevosita ta'sir etayotgan vositalaridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-oktabrdagi PQ-4884-sonli qaroriga muvofiq, mamlakatda "Raqamli ta'lim" konsepsiyasi bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Bu hujjat asosida barcha ta'lim muassasalari zamonaviy AKT bilan jihozlanmoqda, elektron darsliklar va resurslar ommalashmoqda, internet tarmoqlariga ulanish imkoniyatlari kengaytirilmoqda. Shu bilan birga, har bir o'quvchi va o'qituvchining elektron portfeli shakllantirilib, baholash, monitoring va nazorat raqamli tizimlar orqali amalga oshirilmoqda.

AKTdan samarali foydalanish ta'lim sifati oshishiga bir necha yo'nalishda bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Avvalo, bu bilim manbalarining kengayishiga sabab bo'lmoqda. An'anaviy o'quv darsliklariga qo'shimcha ravishda o'quvchilar zamonaviy elektron kutubxonalar, videodarslar, interaktiv testlar va mobil ilovalar orqali o'z bilimlarini mustahkamlash imkoniga ega bo'lmoqda. Ikkinchidan, dars jarayonining tashkil etilishi, baholanishi va qayta aloqa mexanizmlari ham raqamli shaklga o'tdi. Google Classroom, Moodle, Zoom, Microsoft Teams kabi xalqaro platformalar orqali o'quvchilar nafaqat darslarni tinglaydi, balki topshiriqlarni bajaradi, o'qituvchilardan fikr-mulohaza oladi, yakuniy baholash natijalarini real vaqtda kuzatadi. Bu esa o'quv jarayonining shaffofligini, aniqligini va obyektivligini oshiradi.

Shuningdek, AKT vositalari ta'lim tizimidagi individual yondashuvni kuchaytiradi. Har bir o'quvchi o'z tezligida o'rganish, qiziqqan yo'nalishida mustaqil izlanish olib borish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa natijada o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish va kreativ yondashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'qituvchilar esa raqamli vositalar yordamida o'quvchilarning faoliyatini monitoring qilish, ularning kamchiliklarini aniqlash, individual ta'lim strategiyasini ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ta'lim muassasalarining reytingini shakllantirishda ayni shu omillar, ya'ni AKT'dan foydalanish bo'yicha infratuzilmaning mavjudligi, raqamli resurslar bilan ta'minlanganlik, raqamli savodxonlik darajasi va onlayn baholash tizimlari faoliyati asosiy indikator sifatida baholanmoqda. Bu esa maktablar, kollejlari, texnikumlar va oliy o'quv yurtlari oldiga yangi vazifalarni qo'ymoqda: zamonaviy texnologiyalarga tayangan, raqamli fikrlovchi, axborot madaniyatiga ega avlodni yetishtirish. Bu vazifani amalga oshirish uchun esa ta'lim tizimida ish olib borayotgan rahbarlar, mutaxassislar va o'qituvchilar AKT bo'yicha zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi zarur.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, ayrim hududlarda AKT infratuzilmasi hali ham yetarli darajada rivojlanmagan. Ayniqsa, chekka qishloqlarda internet tezligining pastligi, kompyuter texnikalarining eskiligi, o'qituvchilarning raqamli savodxonligining sustligi kabi muammolar mavjud. Bu esa umumiy reyting ko'rsatkichlariga salbiy ta'sir o'tkazadi.

Shu sababli, davlat siyosatida bu muammolarni bartaraf etish bo'yicha alohida strategiyalar ishlab chiqilishi va amaliyotga joriy etilishi muhim.

Umuman olganda, ta'lim muassasalarining reytingini aniqlashda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni tobora muhimlashib bormoqda. Raqamli texnologiyalarsiz zamonaviy ta'limni tasavvur etib bo'lmaydi. Ular nafaqat bilim olish, balki uni tahlil qilish, baholash, monitoring qilish, metodik va ilmiy faoliyatni rivojlantirishda ham keng imkoniyatlar yaratadi. Demak, har bir ta'lim muassasasi AKT'dan foydalanish madaniyatini shakllantirish, o'z o'quv jarayonini texnologik asosda tashkil etish orqali o'z reytingini oshirish imkoniyatiga ega.

Muhokama va natijalar

Yuqorida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bugungi ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli tobora ortib bormoqda va u ta'lim muassasalarining reytingini belgilovchi asosiy mezonlardan biriga aylanmoqda. AKT'ning ta'limga joriy qilinishi nafaqat o'quv jarayonining sifatini oshiradi, balki uni ochiq, interaktiv, zamonaviy va samarali tashkil qilish imkonini yaratadi. Ushbu texnologiyalar yordamida ta'lim muassasalari o'zining ilmiy, metodik va pedagogik salohiyatini yangi bosqichga olib chiqishi mumkin.

Muhokama davomida aniqlanishicha, AKT asosida ta'lim sifati quyidagi jihatlar orqali oshmoqda: masofaviy ta'lim imkoniyatlarining kengayishi, o'quvchilarning mustaqil bilim olish ko'nikmalarining shakllanishi, elektron baholash tizimlari orqali shaffoflikning ta'minlanishi, raqamli resurslarning o'quv materiallariga bo'lgan qiziqishni oshirishi va dars jarayonining ko'rgazmaliligini kuchaytirishi. Ayniqsa, ta'lim muassasalarining xalqaro reytinglarda yuqori o'rin egallashida ushbu texnologiyalarning joriy etilganlik darajasi bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Shuningdek, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan "Raqamli ta'lim", "Elektron maktab", "Masofaviy o'qitish platformalari" kabi loyihalar orqali ta'lim tizimida katta islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar AKT vositalaridan foydalanish samaradorligini oshirish, ta'lim sifatini tubdan yaxshilash va ta'lim muassasalarining reytingini oshirishga xizmat qilmoqda.

Biroq, mavjud holat tahlili ayrim kamchiliklar borligini ham ko'rsatadi. Jumladan, chekka hududlardagi ta'lim muassasalarining texnik bazasi sustligi, o'qituvchilarning raqamli savodxonligi yetarli darajada emasligi, ba'zi joylarda internet tezligi va qamrovi pastligi sababli AKT'ning to'laqonli joriy etilishi bilan bog'liq muammolar saqlanib qolmoqda. Shu sababli, kelgusida bu muammolarni tizimli hal qilish, AKT infratuzilmasini butun mamlakat bo'ylab teng taqsimlash, o'qituvchilarning texnologik kompetensiyalarini oshirish zarurdir.

Natijada quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'lim sifati va ta'lim muassasalari reytingini aniqlashda asosiy omillardan biriga aylangan.
2. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari – elektron platformalar, masofaviy o'qitish tizimlari, elektron kundaliklar, raqamli baholash vositalari ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.
3. O'zbekiston tajribasida AKT bo'yicha amalga oshirilayotgan davlat loyihalari reyting mezonlari takomillashuviga katta hissa qo'shmoqda.

4. Kamchiliklarni bartaraf etish uchun o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini oshirish, texnik jihozlash darajasini yaxshilash va internet infratuzilmasini rivojlantirish zarur.

5. Har bir ta'lim muassasasi AKT'ni faqat texnologik vosita sifatida emas, balki strategik rivojlanish yo'li sifatida ko'rishi kerak.

Shunday qilib, AKT'ning to'laqonli joriy etilishi ta'lim muassasalarining nafaqat ichki sifat ko'rsatkichlarini oshiradi, balki ularni milliy va xalqaro reytinglarda yuqori o'ringa olib chiqishga xizmat qiladi. Bu esa, pirovardida, raqobatbardosh va bilimli avlodni tarbiyalashga keng yo'l ochadi.

Xulosa

Bugungi kunda ta'lim tizimining zamonaviy talablar asosida rivojlanishi, eng avvalo, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga chuqur integratsiyalashuvi bilan bevosita bog'liq. AKT vositalari ta'lim sifatini oshirish, bilim olishga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish, darslarni interaktiv va samarali tashkil etish, hamda o'qituvchi-o'quvchi o'rtasidagi muloqotni yangi bosqichga olib chiqish imkonini bermoqda. Ayniqsa, ta'lim muassasalarining reytingini shakllantirishda raqamli infratuzilma, elektron resurslardan foydalanish va raqamli baholash tizimlari muhim ko'rsatkich sifatida e'tiborga olinmoqda.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham so'nggi yillarda raqamli transformatsiya bo'yicha qator yutuqlarga erishildi. "Raqamli ta'lim" konsepsiyasi, "Elektron maktab" loyihalari, elektron kundalik va jurnal tizimlarining joriy qilinishi – ularning barchasi ta'lim sifati va shaffofligini oshirishga, shuningdek, muassasalarning reytingini belgilashda asosiy vositaga aylanishiga xizmat qilmoqda.

Shunga qaramay, ayrim hududlarda AKT bilan ta'minlanganlik darajasidagi farq, internet imkoniyatlarining cheklangani, o'qituvchilarning raqamli savodxonlikdagi muammolari hamon dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Shu bois, ta'lim muassasalari rahbariyati va davlat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida AKT infratuzilmasini yanada rivojlantirish, o'qituvchilarning raqamli ko'nikmalarini mustahkamlash, raqamli ta'lim madaniyatini shakllantirish va reyting tizimini takomillashtirish ustuvor vazifa sifatida qaralishi zarur. Zero, ta'lim sifatining asosiy kafolati — bu innovatsion, texnologik va axborotga boy muhitda shakllangan ilg'or ta'lim tizimidir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-oktabrdagi PQ-4884-sonli Qarori. "Raqamli ta'lim" konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida.
2. Laurillard D. *Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology*. Routledge, 2012.
3. QS World University Rankings – Methodology. www.topuniversities.com
4. Karimov S., Yusupov M. Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarning o'rni. – Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti, 2021.
5. UNESCO (2022). *ICT in Education: A Critical Review*. Paris: UNESCO Publishing.
6. Yuldashev M., Tadjixodjayev R. AKT vositalari yordamida o'quv jarayonini boshqarish. – "Innovatsion ta'lim" jurnali, 2022, №3, 45–52-betlar.